

Háda Béla

Az ukrajnai és a közel-keleti válságok az ázsiai hatalmak szemszögéből

2014 folyamán az Európai Unió államainak közvéleményét leginkább két, fegyveres szembenállássá eszkalálódó konfliktus foglalkoztatta: az ISIS/IS iraki és szíriai térnyerése, valamint az orosz részről polgárháborús kulisszák mögé bújtatott, valójában orosz-ukrán miniháborúként zajló ukrajnai válság. Mindkét folyamat Európa hagyományos befolyási övezetének periferiáján bontakozott ki, így természetes, hogy kiemelt figyelmet kapott a Magyarországon született biztonságpolitikai elemzésekben is, széles teret nyitva a nyugati szempontokat és érdekeket tárgyaló sorétű hazai diskurzus előtt. Eddig lényegesen kevesebb figyelmet kapott viszont a keleti világ két meghatározó hatalmának, Indiának és a Kínai Népköztársaságnak az említett válságokkal kapcsolatos álláspontja, illetve esetleges politikai érintettsége. Írásunk e hiányt igyekszik pótolni.

Egy távoli kis ország

Ha számba kívánjuk venni azokat a tényezőket, amelyek alapjaiban határozzák meg India és Kína viszonyulását az ukrajnai konfliktushoz, két, mindkettőjüknél érvényesülő szempontot előre kell sorolnunk. Az első az ázsiai civilizációs központok óriási földrajzi, kulturális és történelmi távolsága Ukrajnától, aminek a hatását (legalábbis ma még) a globalizáció sokat emlegetett folyamata sem tudja felülrni. Ennek következtében az ukrán állam ügye a legkevésbé sem nevezhető elsődleges fontosságú témának a két ázsiai óriás kül- és biztonságpolitikájában. Távolságtartó magatartásukat erősíti az Oroszországi Föderációval ápoltt stratégiai kapcsolatrendszerük is, mely egyszerű érdeksúlyozás alapján is előnyt biztosítana Moszkvának Kijevvel szemben, jelen esetben pedig a vitáktól való minél nagyobb elhatárolódást teszi ésszerűvé számukra.

Érthető tehát, hogy a *Kínai Népköztársaság* perspektívájából Ukrajna egy távoli, periférikus jelentőségű, relatíve kis kiterjedésű és népességű országnak látszik, mely egyértelműen más hatalmi tényezők (elsősorban az Oroszországi Föderáció, másodsorban az Európai Unió) érdekövezetéhez tartozik, ennek megváltoztatásához pedig Pekingnek sem érdeke nem fűződik, sem képessége nincs hozzá. A krími válságot, illetve az Ukrajna keleti területein kibontakozó háborús állapotokat Kínában ezért nem elsődlegesen biztonságpolitikai dilemmaként látják, hanem a nemzetközi környezetet zavaró tényezőként tekintenek az ukrajnai fejleményekre, amelynek a hatásai elsősorban Kína fejlődésének és felemelkedésének prizmáján keresztül értékelendők. Nem vitás azonban, hogy e felszínen domináló alapállás mögött a kínai külpolitika számára az ukrajnai fejlemények megítélésekor sokrétű, egymásnak olykor ellentmondó szempontok merülnek fel.

Manapság igen erős konszenzus él a stratégiai elemzők körében arról, hogy a Nyugat és Oroszország között kialakult feszültség elsődleges nyertese hosszabb távon a világ második számú hatalma lehet. A nyugati szankciók (és nem melleleg az e nélkül is meglévő,

belső fundamentális problémák) által szorongatott orosz gazdaság számára ugyanis Kína partnersége a korábbiaknál is értékesebbnek tűnik, ami természetesen előnyösen hatott Peking tárgyalási pozícióira a folyamatban lévő alkuk során. Kína persze saját stratégiai érdekei alapján is nyitott az együttműködés szorosabbra vonására, immár azonban ő az erősebb fél, és ez így Moszkva számára egészen másként megélhető viszony, mint az Európával fenntartott kapcsolatok. A Kínára utaltság Oroszország számára tehát nem a fenn hirdetett megoldás, hanem egy újabb dilemma, amely nemigen egyeztethető össze saját nagyhatalmi önképével.

Peking emellett közvetlen stratégiai környezetében is haszonélvezője lehet a Nyugat és Oroszország konfliktusának, amennyiben az némileg visszafogja az USA távol-keleti stratégiai építkezésének dinamikáját. Minthogy azonban például jelentős amerikai fegyveres erő Európába való átcsoportosítása ma nem valószínű, ez az opció legjobb esetben is csak korlátozott hozadékkal kecsegtet. Általánosságban is elmondható, hogy Kínát napjainkban sokkal jobban érdeklik az Egyesült Államok, mint Oroszország lépései. Noha a nemzetközi rendszer elkövetkező évtizedeire vonatkozóan a legtöbben a multipolaritás felé ható tendenciákat hangsúlyozzák, az ma nem tűnik kérdésesnek, hogy e jövőben a legerősebb tényezők Washington és Peking lesznek, Moszkva hatalmi súlya pedig objektív belső adottságai folytán óhatatlanul csökken majd. Egyértelmű, hogy a kínai biztonságpolitikát napjainkban a keleti (azaz a Csendes-óceán és Délkelet-Ázsia felé való) koncentráció elsődlegessége határozza meg, a kelet-európai orosz érdekszféra körüli pengeváltás pedig e szempontból csekély relevanciával bír.

Mindemellett a kínai katonai elit továbbra is hajlamos némi megértéssel kezelni az orosz stratégiai térre vonatkozó moszkvai igényeket. Ukrajna értékét az orosz állam számára például a Tajvanhoz kötődő kínai érdekekkel állítják párhuzamba.¹ Lehet tehát létjogosultsága az orosz geostratégiai törekvéseknek a kínai elit szemében.

Itt érdemes megjegyeznünk azt is, hogy a kijevi kormányváltás módja a kínai állampárt elitjének szemében a legkevésbé sem lehet szimpatikus. A rendszerrel és kormánnyal szembeni nyilvános, demokratikus kibontakozást követelő, erőszakig fajuló társadalmi megmozdulás pártolását az 1989-es Tienanmen téri események óta naivitás elvárni a kínai vezetőktől. Igaz ugyanakkor, hogy Kína általában támogatja a posztszovjet országok szuverén állami fejlődését, amelynek – különösen a közép-ázsiai köztársaságok esetében – nagy haszonélvezője. Türkmenisztán, Üzbegisztán és Kirgizisztán számára már Kína számít az első számú kereskedelmi partnernek. Peking főként itt igyekszik – sikerrel – Oroszországgal szemben bővíteni saját stratégiai érdekövezetét. Amennyiben az orosz hatalmi politika agresszívabb fordulata félelmet ébreszt a térség fővárosaiban is, Kína egyszerűen kihasználhatja azt saját befolyásának fokozására.

Mindemellett egyértelmű, hogy ami Kelet-Ukrajnában és a Krímben Moszkva részvételével végbement, az a legkevésbé sem egyeztethető össze a belügyekbe való beavatkozást és a szeparatizmust egyaránt elutasító kínai külpolitikai alapelvekkel. A kínai állam a törvényes legitimitás alapján gondolkodik saját kiterjedéséről. A többségi etnikai elv e tekintetben már csak azért sem kívánatos, mert hasonló alapon, stratégiai szempontból nem

1 Lásd például Fang Bing ezredesnek, a Kínai Nemzetvédelmi Egyetem oktatójának megállapítását. Goldstein, Lyle J.: *Still Waters Run Deep: China's view on the Ukraine crisis*. *sott.net*, 2014. 09. 04.

jelentéktelen térségek instabillá válásával Kína területi integritása is megkérdőjeleződhet. Szempontjaikkal közel sincsenek egyedül a nagyhatalmak sorában. Az ehhez kapcsolódó kínai elveket ráadásul eddig Moszkva is osztotta, aminek az okait nem kellett sokáig keresni abban a soknemzetiségű országban, amelynek demográfiai folyamatai ráadásul egyértelműen a nem orosz (sőt gyakran nem is keresztény/európai kultúrájú) lakossági csoportok jelentős aránygyarapodását vetítik előre.

Pekingben ugyanakkor úgy látják, hogy a fegyveres konfliktus eszkalálódásában semelyik fél nem érdekelt. Egyszerűbben szólva, senki nem akar komoly háborút, se „hideget”, se „forró”. A nagy európai államok gazdasági szempontból kötődnek Oroszországhoz, ezért a szankciópolitikának is vannak szempontjukból ésszerű határai. Kínai szemmel a válság leginkább kontraproduktívnek tűnik, amely arra biztosan jó, hogy a Nyugat „karjaiba kergesse” az ukrán elitet. Kellemetlen lehet ugyanakkor, hogy a távol-keleti hatalomnak üzleti érdekei is vannak Ukrajnában és a Krímbe is,² amelyek jövője legalábbis bizonytalanra vált a válság következtében. Nem mellesleg, a népköztársaság 2013-ban már Ukrajna második legjelentősebb külkereskedelmi partnere volt az Oroszországi Föderáció után.³ Érdekes jelenség mindezek tükrében, hogy a kínai politikai elemzők hajlamosak elismerni: az orosz politika nagy problémák forrása, mellyel Európa első számú kihívásával emelkedik. Ezzel párhuzamosan azonban Peking számára is megnyílik egy lehetőség: minthogy a nyugati világ ma leginkább Oroszországot tekinti problémás államnak, a kínai diplomácia könnyen eljátszhatja mellette a „jó fiút”, az agresszív megoldásoktól ódzkodó, visszafogott és felelős hatalmat. Hszi Csin-ping elnök ausztráliai nyilatkozata, amelyben országának a békés nemzetközi rend fenntartásában és a területi viták békés rendezésében való érdekeltségét hangsúlyozta, jól mutatja, mennyire könnyű kihasználni ezt a lélektani helyzetet.⁴ A kínai hatalmi építkezés békés jellegének kontrasztba állítása az orosz magatartással tudatos kommunikáció, ami ráerősít korábbi megállapításunkra, miszerint a Nyugat és Oroszország viszonyának romlása leginkább Kínát emeli a „nevető harmadik” fél szerepébe. Összegezve a leírtakat egyértelmű, hogy a Kínai Népköztársaságtól a közeljövőben nem várható, hogy szembehelyezkedjen orosz szövetségesének kelet-európai politikájával. Erre semmilyen komoly érdek nem ösztönzi, míg a „mosolyszünetből” politikai, hosszabb távon akár stratégiai haszna is lehet.

Északkeleti szomszédjához képest az *Indiai Köztársaság* kevésbé összetett szempontok alapján ítéli meg Európa jelenleg első számú válságát. Ez nagyrészt az ország Kínáénál jóval gyengébb kelet-európai pozícióinak és szerényebb hatalmi beágyazottságának tudható be. E strukturáló tényezők sorában az első helyen kell számolnunk a több évtizedes orosz (korábban persze szovjet)–indiai együttműködéssel. Vitathatatlan, hogy ez óriási előnyt biztosít Újdelhiben az orosz félnek, amelyet az ukrán diplomácia a demokratikus értékekre és a külső agresszió elutasítására alapozva próbált ellensúlyozni. Olekszandr Sevcsenko, Ukrajna Indiába akkreditált nagykövete ennek érdekében még 2014. február 28-án felkereste a fogadó ország képviselőit, hogy támogatást nyerjen tőlük hazája önvédelmi erőfeszítéseire, és ami ennek feltétele: elismerést az új kijeivi hatalom számára. Az indiai

2 Megállapodás született például mélyvízikikötő-fejlesztésről a térségben.

3 China becomes Ukraine's 2nd biggest trading partner. *Xinhua*, 2013. 09. 26.

4 Lásd Hurst, Daniel: Xi Jinping says China will always seek to resolve disputes peacefully. *The Guardian*, 2014. 11. 17.

külföldön azonban jobbra közhelyekkel „fizette ki” az ukrán diplomatát. Siv Sankar Menon, Manmohan Singh leköszönő miniszterelnök nemzetbiztonsági főtanácsadója pedig a Krím-félsziget orosz megszállása után egyértelmű és nyílt utalást tett Oroszország legitim érdekeire az ukrán konfliktus kapcsán, éles választ provokálva ezzel az ukrán külképviselet részéről.⁵ A történet nyomán világossá vált, hogy a dél-ázsiai ország nem kívánja nyíltan elítélni az orosz akciókat és állást foglalni Kijev mellett.⁶

Az indiai magatartás magyarázatához szem előtt kell tartanunk egy igen fontos dolgot: noha ez nyugati értékrend szerint nem mindig elismerésre méltó, a „világ legnagyobb demokráciájának” is nevezett ország külkapcsolataiban immár sok évtizedes hagyományt követ, amikor nem támaszt demokratikus politikai berendezkedésre vonatkozó elvárásokat együttműködő partnereivel szemben. Egyszerűbben szólva: noha India vitán felül demokrácia, a demokratikus normák iránti külpolitikai igénye lényegesen gyengébb a nyugati hatalmak esetében megfigyelhetőnél. Nemigen valószínű tehát, hogy az ukrán kormánynak sikerül felkelteni Újdelhi pozitív érdeklődését pusztán azon az alapon, hogy Viktor Janukovics elűzésével szeretne közelebb kerülni a nyugati ideálokhoz és megerősíteni demokratikus berendezkedését. Indiai szemmel nézve a külpolitikának elsősorban pragmatikus és nem értékeltű alapokon kell nyugodnia, a politikai intézményrendszer működési elvei és minősége pedig az adott ország belügye. Álláspontját a belügyekbe való be nem avatkozás elvével támasztja alá: indiai értelmezés szerint a kelet-ukrán válság lényegében belügynek számít, amelynek rendezése során a békés kibontakozás előtérbe helyezésével minden érdekelt fél szempontjait figyelembe kell venni. Az ukrán diplomácia ebből, valamint Menon nyilatkozatából mindent megtudhatott, ami helyzetének értékeléséhez lényeges volt.

Persze a kelet-ukrajnai szakadár tevékenység felszítása és támogatása – Kínához hasonlóan – a hagyományos indiai biztonságpolitikai alapelvekkel sem fér össze, a Krím-félsziget bekebelezése által teremtett precedens pedig még kevésbé. Krím ügyével az indiaiak Szikkim esetét állíthatják párhuzamba. Ma már Nyugaton szinte senki sem emlékszik a kicsiny himalájai Szikkim fejedelemségre, mely igen névleges szuverenitását maga mögött hagyva végül 1975-ben, népszavazás eredményeként integrálódott az indiai szövetségi államba. Noha hivatalos közlés szerint a helyi szavazók 95,7%-a támogatta az összeolvadást, Kína nem fogadta el az India számára stratégiai jelentőséggel bíró területi bővülést,⁷ és sokáig a fejedelemség szuverén státusza mellett foglalt állást.⁸ Ekkor a Szovjetunió volt India álláspontjának legfőbb támogatója, amelyhez 1971 óta barátsági és együttműködési megállapodás kötötte.⁹ Moszkva kiállása Szikkim ügyében erős érv amellől, hogy Újdelhi ma ne nagyon vitassa Krím hasonló „döntését”, jóllehet a dolog megrendezettségével kapcsolatosan az indiaiaknak sem igen lehetnek kétségeik.

5 Kasturi, Charu Sudan: *India bats for Russia interests*. *The Telegraph*, 2014. 03. 07.

6 Lásd Sharma, Rajeev: *India supports Russia over Crimea but stresses Ukraine integrity*. *RT*, 2014. 04. 29.

7 Szikkim bekebelezésével kiszélesedett és Kína felől védhetőbbé vált az indiai magterületeket és az északkeleti szövetségi államokat összekötő korridor.

8 Bővebben lásd Panda, Ankit: *Shadows of Sikkim in Crimea*. *The Diplomat*, 2014. 03. 18. Kína mindössze 2003-tól tesz olyan gesztusokat India felé, mely a szikkimi területet feletti szuverenitás elismeréseként is értelmezhető. *India and China agree over Tibet*. *BBC NEWS*, 2003. 06. 24.

9 Sharma, Rajeev: *Why India should stand with Russia over Crimea accession*. *firstpost.com*, 2014. 03. 19.

Indiának persze nem csak múltban gyökerező érvei vannak a Moszkvával szembeni engedékenységre: az Oroszországi Föderáció ma is egyike Újdelhi legfontosabb stratégiai partnereinek. Együttműködésük az indiai hatalmi politika szempontjából kulcsfontosságú haditechnológiai területen a dél-ázsiai ország számára máshonnan jelenleg nemigen pótolható hozadékkal bír. 2009 és 2013 között India volt a világ legnagyobb fegyverimportőre, mintegy 14%-kal részesedve a vásárlói piacból. Üzleteinek 75%-át Oroszországgal kötötte, amelyeknek az összértéke csak 2013-ban 4,8 milliárd dollárt tett ki. Ezt persze jórészt olyan nagy lélegzetvételű programok „húzták fel”, mint például a flotta repülőgéphordozó-képességének fejlesztése. A kiugró tételek látványos megerősítései az orosz–indiai védelmi együttműködés aktivitásának, aminek következtében az mára India fegyverkezési programjának fundamentuma lett.

Ilyen feltételek mellett nem várható, hogy Újdelhi komolyabban állást foglal az orosz politikával szemben egy számára alapvetően nem fontos ügy miatt, amelyen ráadásul nyerni is sokkal szerényebb esélye van, mint Pekingnek. Oszlja ugyanakkor Kína nézetét a tekintetben, hogy a válság nemkívánatos hatást gyakorol a nagyhatalmak közötti diskurzusok légkörére és a tőkepiacokon uralkodó hangulatra, ezért fontos lenne a mihamarabbi lezárása.

A muszlim szolidaritás új zászlóvivői

Nem vitás, hogy India és Kína biztonsági percepciói szempontjából a közel-keleti válság sokkalta nagyobb jelentőségű az ukrajnai történéseknél. Érintettségüket a területükön élő, egyre jelentősebb politikai tényezőként képviselő muszlim közösségek magyarázzák, amelyek körében az iszlám szélsőséges tendenciák terjedése egyes csoportokat igen reflexívvé tesz az Iszlám Állam propagandája iránt. India és Kína napi biztonságpolitikai problémái között már hosszú ideje az elsők között szerepel az iszlám bázisú terrorizmus jelensége, amely a szélsőséges politikai és társadalmi eszmék terjedésével időről időre új „munícióhoz” jut. Lényeges különbség az ukrán válsággal összevetve, hogy a közel-keleti folyamatoktól az ázsiai hatalmak számára nemcsak a távolságtartás nem lehetséges egy bizonyos határon túl, de a történetek káros hatása is egyértelműbb.

Az iszlám hatása Kínában a 21. századra erősebbé vált, mint azt Nyugaton a legtöbben sejtették, és – főként a tízmillió hui „etnikum” képviseletében – már az ország demográfiai/gazdasági magterületein is érzékelhető a jelenléte.¹⁰ Bár a népköztársaság óriási társadalmán belül első megközelítésre nem tűnik jelentősnek az iszlám híveinek aránya (körülbelül 2%), az elkövetkező évtizedek kalkulálható „demográfiai apálya” azonban könnyen felértékelheti az érintett kisebbségi csoportokat. Ennek problematikája a kínai rendszer szempontjából időszakunkban (és várhatóan a közeljövőben is) leginkább az ország nyugati területein, az öt muszlim országgal¹¹ határos Hszincsiang–Ujgur Autonóm

10 A főként a hui, ujgur és kazah népcsoportok dominálta muszlimok lélekszáma a Kínai Népköztársaságban a legkonzervatívabb becslések szerint is meghaladja a 20 millió főt. Lásd például Garver, John W.: *China and Iran: ancient partners in a post-imperial world*. University of Washington Press, 2006, 129. o. Hozzá kell tennünk azonban, hogy a becslést adatokban igen nagy eltérések vannak, így e lélekszám többszöröséről is szólnak beszámolók. Legszélesebb körben azonban a 20-23 milliós szám elfogadott.

11 Valamint a szintén muszlim többségű indiai Kasmírral.

Tartományban (a muszlimok szóhasználatával Kelet-Turkesztánban) érezhető, ahol az iszlám a nemzeti önazonosságtudat és a kínai szupremáciával szembeni oppozíció jelképévé vált. Ujgur származású harcosok a tálib mozgalomban is képviseltették magukat, s ezzel tovább erősítették azt a kínai félelmet, hogy a nyugat-kínai türk eredetű népek körében egy közép-ázsiai gyökerű iszlám fundamentalista mozgalom nyer teret, lényegében kiterjesztve annak iszlám emirátusért folytatott harcát a kínai területekre is.¹² Nem volt kétséges, hogy Peking növekvő világpolitikai befolyása miatt – minden óvatossága dacára is – előbb-utóbb szembesül e problémával.

A Kínai Népköztársaság a 2007. évi iszlámábádi Vörös Mecset-incidens során neki tulajdonított szerep folytán került egyértelműen a szélsőséges muszlim frakciók célkeresztjébe,¹³ jóllehet az ujgur Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalom (ETIM) korábban is bizonyítottan rendelkezett kapcsolatokkal az afgán–pakisztáni térségben operáló tálib csoportokkal.¹⁴ Kína ellenséggként való azonosítása a hasonló szervezetek számára újabb ösztönzést kapott, amikor Abu Bakr al-Baghdadi, az ISIS szellemi vezetője 2014. július 1-jén kiadott hangüzenetében felemlégeti a kelet-turkesztáni muszlimok elleni erőszakot is. Az általa elképzelt kalifátus pedig egyebek mellett kínaiakat is magában foglalna.¹⁵ Itt érdemes megjegyeznünk, hogy októberben, az al-Káida egyik szócsöveként azonosított *Resurgence* folyóirat első számában szintén megjelent egy rövid cikk, mely a Kelet-Turkesztán feletti kínai uralmat támadja, rávilágítva annak iszlámellenes megnyilvánulásaira.¹⁶ Az India esetében még kifejtendő „reakciós kényszer” az al-Káida részéről valószínűleg az ujugrok vonatkozásában is fennáll. Lényegében tehát az ISIS a nyugat-kínai területek célkeresztbe vételével – legyenek expanziós elképzelései jelenleg bármennyire is képtelenek – azt biztosan elérte, hogy az ujugurkérdés rendezését (saját értékrendjük szerint a térség muszlimjainak „felszabadítását”) beemelte a nemzetközi iszlám extrémista törekvések elvi céljai közé. A Wu Si-ke közel-keleti külön megbízott (2009–2014) által közölt becslésekre hivatkozva az utóbbi hónapokban általában mintegy száz főre tették az ISIS-től kiképzést kapott, kínai származású harcosok számát, bár a kínai külügy érthetően óvatos ezzel a becsléssel.¹⁷ Noha közel sem biztos, hogy valamennyien ujgur származásúak lennének, a kínai közvélemény lényegében ekképpen könyvelte el őket.

Valóban hozzájárultak a szembenállás hivatkozási alapjainak szélesedéséhez a másik oldal lépései is. Logikus következménye a fejleményeknek, hogy az ujgur szeparatizmus problémája egyre kiemeltebb figyelmet kap a kínai nemzetbiztonsági szervektől. Az ujgur kisebbség közösségi törekvéseivel szembeni gyanakvás, adott esetekben annak kriminalizálása ugyanakkor csak fokozza a Kína-ellenes érzelmeket az érintettek körében.¹⁸ Ezzel akaratlanul is felértékelheti az iszlám bázisú politizálást Hszincsiangban, amelynek szél-

12 Ahrari, M. Ehsan: China, Pakistan and the „Taliban Syndrome”. *Asian Survey*, Vol. 40, No. 4, 2000. 658–671. o.

13 Small, Andrew: China’s Caution on Afghanistan-Pakistan. *The Washington Quarterly*, July 2010, 90. o.

14 Utalhatunk itt Haszan Mahszum ETIM-vezér 2003-as pakisztáni likvidálására. [Military confirms killing Chinese ‘terrorist’](#). *dawn.com*, 2003. 12. 24.

15 Szövegét lásd: *Islamic State Leader Abu Bakr al-Baghdadi Encourages Emigration, Worldwide Action*. SITE, 2014. 07. 01.

16 *10 Facts on East Turkestan*. *Resurgence*, Issue 1, 2014, 44–45. o.

17 Blanchard, Ben: *China says may have citizens fighting in Iraq*. *Reuters*, 2014. 07. 28.; FlorCruz, Jaime A.: ‘Capture’ of Chinese national fighting with ISIS gives China jitters. *CNN*, 2014. 09. 05.

18 Tanulságos példákkal szolgált erre Ilham Tohti ujgur közgazdász bírósági pere és ítélete. Lásd például [Chinese court rejects Ilham Tohti appeal](#). *The Guardian*, 2014. 11. 21.

sőségesebb irányzatai komoly biztatást meríthetnek az ISIS tevékenységéből. Washington hatalmi építkezése több összefüggésben is részévé vált e problémának. Egyrészt az ujjur szeparatizmus esetleges jövőbeli támogatása alkalmas lehet Kína nyugati területeinek destabilizálására. A módszer, ahogy az amerikaiak az ujjur származású tálíbobokat kezelték, azt a vélekedést erősíti, hogy egy ilyen forgatókönyv sem zárható ki. Másrészt pedig az iraki-szíriai térség destabilizálódását Pekingben az érintett államok politikai rendszereinek fellazítására és akár erőszakos átformálására (lásd például a 2003-as iraki háborút) irányuló amerikai törekvések egyenes következményének (kevésbé diplomatikusan alapvető elhibázottsága bizonyítékának) tekintik. Washingtonban erre az a válasz szokott megfogalmazódni, hogy Szíria esetében Kína, Oroszország és Irán adott támogatást a szektáriánus elveken szerveződő, a szunnitákat irritáló rezsim számára, ezzel szintén sokat tett az ISIS megerősödéséért. Mindkét interpretáció erős és egyoldalú leegyszerűsítés, de az igazság csírái egyaránt megtalálhatók bennük.

Kína számára ugyanakkor a Közel-Kelet államai nemcsak az iszlám faktor miatt bírnak komoly jelentőséggel, hanem az ország energiahordozó-behozatalának is elsődleges forrásai. Ezen belül Irakhoz különösen nagy reményeket fűztek az utóbbi évtizedben. Csak 2013-ban mintegy 50%-kal nőtt az innen származó olajimport. Ezzel a közel-keleti ország Kína ötödik legnagyobb olajellátójává lépett elő, közvetlenül Oroszország után.¹⁹ 2003 óta a kínai vállalatok összesen mintegy tízmilliárd dollárt investáltak Irak olajiparába.²⁰ Befektetéseikről az ISIS előretörése miatt ugyanazt mondhatjuk el, mint ukrajnai megfelelőikről: legalábbis bizonytalan jövő elé néznek még akkor is, ha Peking hivatalos megnyilatkozásaiban optimistán ítéli meg az ágazatbeli kínai-iraki együttműködés kilátásait. Jellemző a helyzetre, hogy mintegy tízezer, Irakban dolgozó kínai evakuálása merült fel a háború sújtotta területekről.²¹

Míg az ukrán válság kapcsán Peking szempontjai alkottak összetettebb rendszert, addig a közel-keleti háború tekintetében India érintettsége tűnik közvetlenebbnek. Társadalmában függetlenné válásától a muszlimok alkotják a második legnépesebb vallási csoportot, az állam hozzájuk fűződő viszonya pedig az ellenségessé váló Pakisztán politikája nyomán már kezdetektől fogva érzékeny kérdésnek számított. Napjainkra az iszlám szélsőséges csoportok tevékenysége Újdelhi szemében is az egyik első számú biztonsági fenyegetéssé lépett elő. Az érintett szervezetek potenciális bázisa igen széles: napjainkban India ad otthont a világ harmadik legnépesebb, mára mintegy 177 millió főt (a lakosság majdnem 15%-át) számláló muszlim populációjának,²² amelynek lélekszáma várhatóan az elkövetkező évtizedekben is dinamikusan növekszik majd. A kasmíri válság, az afganisztáni folyamatok alkalmas közeget teremtettek az iszlámot hivatkozási alapként használó szélsőséges eszmék terjedésének, és állandósították India bizonyos mértékű terrorfenyegetettségét.²³

19 Ma, Wayne – Spegele, Brian: *New Suppliers Boost China Oil Imports*. *The Wall Street Journal*, 2014. 01. 21.

20 Bővebben Arnold, Wayne: *Despite its Investments, China Won't Feel Big Energy Pinch from Iraq*. *The Wall Street Journal*, 2014. 06. 23.

21 *China to Move Citizens in Iraq*. *The Wall Street Journal*, 2014. 06. 19.

22 Lucas, Grahame: *Narendra Modi's foreign policy challenges*. *Deutsche Welle*, 2014. 08. 03.

23 Erről bővebben lásd Tólas Péter: *A világ terrorfenyegetettségének alakulása 2004–2011 között (I. rész)*. *NKE SVKK Elemzések*, 2012/9.

India területének meghatározó része felett ugyanakkor történelmének több évszázados periódusában muszlim dinasztiák uralkodtak. Erre, valamint a jelentékeny muszlim népességre hivatkozva a fundamentalista ideológusok a dél-ázsiai országot gyakran az iszlám világ részének tekintik. Ez persze a gyakorlatban sohasem volt igaz, ahhoz viszont elég, hogy a szubkontinensnyi állam az egymással vetélkedő extremista szervezetek versengésének terepévé válhasson. Nem kétséges ugyanis, hogy az ISIS felemelkedése komoly konkurenciát támasztott az eddig a közép- és dél-ázsiai iszlám terrorizmus egyik legkeményvonalasabb tényezőjének tekintett al-Káida számára. Mindez elsősorban a hasonló szervezetek anyagi támogatói köréért és potenciális önkénteseiért való verseny létét mutatja abban a térségben, amely e szempontból elvileg jelentékeny tartalékokat rejt. Nem véletlen, hogy Ajman al-Zavahiri, a szervezet szellemi vezetője 2014. szeptember elején nagy visszhangot kiváltó videóüzenetben szólította fel a szubkontinens muszlimjait, hogy csatlakozzanak az al-Káida helyi szervezetéhez.²⁴ Deklarált célként nevezte meg a dzsihád kiterjesztését a szubkontinensen, egészen Mianmarig. Az egyértelmű fenyegetést tartalmazó üzenet dacára Újdelhiben alapvetően reálisan értékeli a felhívás tényleges funkcióját: az al-Káidának válaszolnia kellett az ISIS kihívására, és meg kellett szilárdítania tekintélyét a térség muszlim szervezeteinek körében. Ez azonban annak a veszélyét is magában hordozza, hogy a versengés demonstratív erejű tettekben is megnyilvánul, ami a terrorfenyegettség fokozódását vetíti előre.

2014 nyara óta – ahogy az várható volt – Kasmírban meg is jelentek az ISIS zászlaját lobogtató aktivisták. Megítélésüket jól jellemzi Omar Abdullah, Dzsammu és Kasmír szövetségi állam főminiszterének megnyilvánulása, melyben a srinagari mecset előtt októberben megrendezett demonstrációjukat „néhány idióta színjátékának” titulálta.²⁵ Bár e sorok születéséig akadtak a nyilvánosságot is vállalt követői e színjátéknak, az indiai hivatalos körök magabiztossága eddig nem bizonyult teljesen alaptalannak. Noha az ISIS a kasmíri muszlimok körében is vívott ki magának némi figyelmet, ez még valóban nem tűnik erőteljesnek. Ma még realisabb, hogy az Iszlám Állam elsősorban mozgósítási terepként tekint Indiára. Nem véletlen, hogy az erre fogékonyakat megszólító propagandaanyagaik rendszeresen elkészülnek indiai (például tamil, teleugu) nyelveken is.²⁶

A 2014 szeptemberében nyilvánosságra hozott adatok szerint – összhangban a fent leírtakkal – a dél-ázsiai eredetű harcosok hozzájárulása az ISIS iraki és szíriai fegyveres erőfeszítéseikhez aránylag csekély. Becslések szerint Pakisztánból és Indiából egyaránt nagyjából 300-300 fő vehet részt a harcokban. Ha figyelembe vesszük a két állam súlyát a világ teljes muszlim populációján belül,²⁷ ez a szám igencsak szerénynek tűnik. Összehasonlításképpen: közkézen forgó becslések Franciaországból például körülbelül 700, az Egyesült Királyságból pedig körülbelül 500 fő részvételét valószínűsítik.²⁸

24 Swami, Praveen: Ayman Al-Zawahiri's Indian war: For flagging al-Qaeda, a last throw of jihadi dice. *The Indian Express*, 2014. 09. 05.

25 'Some idiots' waved ISIS flag, group has no presence in Kashmir valley, Omar Abdullah says. *The Times of India*, 2014. 10. 15.

26 Taneja, Kabir: India's Blind Spot on ISIS. *The Diplomat*, 2014. 09. 21.

27 Ennek érzékeléséhez nem haszontalan felidézünk, hogy a világon ma már minden tizedik muszlim vallású ember indiai.

28 Francescani, Chris – Windrem Robert: Foreign Fighters Pouring Into Syria Faster Than Ever, Say Officials. *NBC News*, 2014. 10. 29.

A kép teljessé tétele érdekében azonban rögtön rá kell mutatnunk: 2014-ben is több mint hétmillió indiai származású ember élt vendégmunkásként az öböltérség gazdag olajmonarchiáiban. Ezeket az embereket általában az otthoninál sokkalta kedvezőbb kereseti lehetőségek vonzották ide, s ezért komoly személyes kockázatokat, például a számukra szokatlan éghajlati adottságokból és a nehéz fizikai munkából adódó tartós egészségkárosodást is készek vállalni. Jelenlétük immár hagyományosnak tekinthető, és nagyobb részüknek minden bizonnyal valóban a jövedelemszerzés a célja. Nem zárható ki azonban, hogy a muszlim vallásúak egy része kapcsolatba került az ISIS-szel, így India érintettsége lényegesen nagyobb is lehet a becsültnél. Ennek tudatában az indiai biztonsági szerveket – hasonlóan európai és kínai megfelelőikhez – nem pusztán az ISIS ideológiájának megjelenése aggasztja, hanem a toborzott és kiképzett harcosok esetleges hazatérése és jövőbeli otthoni működése is. E probléma kezelése összetett titkosszolgálati feladat, melyben Indiának a segítségére lehet a közel-keleti partnereivel zajló információcsere, különösen Katar és Szaúd-Arábia relációjában.²⁹

Konklúzió

Mint láthattuk, az ukrán válsággóc jelentőségének megítélése Ázsia két vezető katonai hatalmának érdekei szempontjából igen kiegyensúlyozatlan. Míg Kína jelentősebb nagyhatalmi beágyazottságának és ebből fakadó széles körű érdekrendszereinek következtében lehetőségeket és kockázatokat egyaránt érzékelhet az orosz–nyugati kapcsolatok megromlása és az ukrajnai válság nyomán, addig India részéről leginkább érdektelenség tapasztalható. Egyértelmű azonban, hogy egyikük sem fogja nyíltan opponálni Moszkva kelet-európai érdekszféra-politikáját: Oroszország elszigetelésében a Nyugat rájuk nem számíthat.

Az ISIS közel-keleti háborúja már egészen más megítélés alá esik a két keleti hatalom fővárosában. Az iszlám szélsőséges tendenciák potenciális erősödése mindkettőjük esetében a terrorfenyegetettség fokozódását vetíti előre, különösen, hogy az ISIS harci terep-ként, illetve jövőbeni hódítási célként azonosította őket. Persze sem Újdelhi, sem Peking nem az Iszlám Állam közvetlen támadásától tart, hanem a szélsőséges csoportok közötti kapcsolatok átfarmálódásától, ami India esetében a forrásokért való versengés erősödését, Kínában pedig az ujjur szeparatizmus külföldi kapcsolatainak bővülését idézheti fel. Jelentős (és növekvő) muszlim népességüknek köszönhetően az iszlám világ eszmeáramlatainak térhódítása minden bizonnyal élénkülő figyelmet kap majd részükről az elkövetkező évtizedek folyamán, ezek minden biztonságpolitikai vetületével együtt.

²⁹ Taneja, Kabir: i. m.